

Бойчук О. І.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

СЕМАНТИКА ЛЕКСЕМИ "BRITISH" У ДИСКУРСІ

Стаття присвячена вивченню семантики лексеми "BRITISH" для виокремлення її компонентної структури змодельовано лексико-семантичне поле лексеми "BRITISH". Проаналізовано дистрибутивні характеристики лексеми у дискурсі.

Ключові слова: лексема, лексико-семантичне поле (далі ЛСП), ядро, периферія, дискурс, сполучуваність, функціональна семантика.

Статья посвящена изучению семантики лексеми "BRITISH" для построения её лексико-семантического поля и исследованию его компонентов. Проанализованы дистрибутивные лексемы в дискурсе.

Ключевые слова: лексема, лексико-семантическое поле (ЛСП), ядро, периферия, дискурс, сочетаемость, функциональная семантика.

The present paper is a study of the "BRITISH" lexeme. Its components are defined and the LSP "BRITISH" is modeled. The distributional characteristics of the lexeme are revealed in discourse.

Key words: lexeme, LSP, nucleus, periphery, discourse, distribution, functional semantics.

Зміни у лінгвістичній парадигмі кінця ХХ початку ХХІ століття викликані розвитком антропоцентричного підходу, коли в центрі дослідження знаходиться людина, а мова забезпечує її комунікативні потреби та процес пізнання світу [3, с. 381].

Проблема вивчення взаємозв'язків мови та культури в останній третині ХХ століття спричинила появу нової наукової дисципліни – лінгвокультурології. На сьогодні в лінгвокультурології постали такі основні напрями: 1) фразеологічний (культурні потенції фразеологічно-паремійного фонду мови); 2) концептологічний (концепти як культурні константи на тлі дискурсів різних типів – повсякденного, художнього, політичного, наукового тощо); 3) лексикографічний (відтворення національно-культурної своєрідності мови у словнику) [8, с. 21].

Методологічною базою даного дослідження виступають лінгвокогнітивні засади сучасного мовознавства (А.Д. Белова, О.П. Воробйова, М.М. Полюжин, Г.Г. Слышкин та ін.) та корпусної лінгвістики (Д. Бібер, С. Гріс, М. Маккарті та ін.). **Матеріалом** слугують автентичний англomовний дискурс (British National Corpus – корпус сучасної британської англійської мови (далі BNC)) та лексикографічні джерела (Collins Essential English Dictionary, Webster's Online Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Oxford English Dictionary та Macmillan Dictionary).

Концепт не має однозначного тлумачення на сучасному етапі розвитку лінгвістики. Питання що стосуються типології концептів [1], методів їх дослідження [4] та вербалізації [6] залишаються дискусійними і саме постійна динаміка наукової думки зумовила **актуальність** даного дослідження.

Сучасна лінгвокультурологічна наукова парадигма зорієнтовує дослідників на інтегроване розуміння концепту, який належить колективній чи індивідуальній свідомості, детермінується культурою і виражається в мові [3, с. 382]. Ми розділяємо визначення концепту, запропоноване С.Г. Воркачевим: "Концепт – це одиниця колективного знання / свідомості, що посилається на вищі духовні цінності, має мовне вираження й позначена етнокультурною специфікою" [5, с. 68].

Оскільки, **метою** нашого дослідження є системний опис лексеми "BRITISH" та визначення її лексичної і функціональної семантики у системі мови та структурі дискурсу, що передбачає виконання наступних **завдань**:
– визначити поняття лексико-семантичного поля як засобу актуалізації концепту;
– змоделювати лексико-семантичне поле лексеми "BRITISH", визначити його складові та структуру;
– вирізнити моделі сполучуваності лексеми "BRITISH" на матеріалі текстових фрагментів електронного корпусу (BNC).

Концепт "BRITISH" представлений домінантною лексемою "BRITISH" в англomовній картині світу. Для вивчення семантичної структури зазначеної лексеми ми провели її дефініційний аналіз шляхом використання тлумачень з 5 англomовних словників (Collins Essential English Dictionary, Webster's Online Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Oxford English Dictionary та Macmillan Dictionary).

Проаналізувавши дефініції лексеми "BRITISH" за частотою їх використання у словникових статтях, були виокремлені такі компоненти, які слугують дефініційними репрезентантами досліджуваної лексеми: "the British people", "a person from Britain", "the Celtic language", "the natives of Britain", "the inhabitants of Britain". Саме на основі дефініційного аналізу та на матеріалі словникових статей, можна зробити висновок, що ядерним компонентом семантики лексеми "BRITISH" слід вважати наступну дефініцію – *A person/people from Britain*.

Проте для більш детального опису лексеми "BRITISH" та для побудови її лексико-семантичного поля ми здійснили компонентний аналіз отриманих дефініцій (див. табл. 1).

Таблиця 1
Компонентний аналіз значення лексеми "BRITISH"

	Webster's Dictionary	Longman Dictionary	Oxford Dictionary	Macmillan Dictionary	Collins Dictionary
a person	+	-	+	+	+

people	+	+	+	+	+
a language	+	+	-	-	+
an inhabitant	-	-	-	-	+
a native	-	-	-	-	+

Отже, домінантним компонентом у структурі лексичного значення можна вважати компонент “people”, оскільки ця лексема зареєстрована в усіх п’яти дефініціях.

У сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле – це семантико-парадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки організації: спільну нетривіальну частину у тлумаченні, ядро-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу [1, с. 201]. У центрі ЛСП “BRITISH” знаходиться лексема “people”, на периферії 1 ряду знаходиться лексема “person”, на основі збігу 4 словникових дефініцій, а периферію другого ряду складає лексема “language”, оскільки цей компонент збігається в трьох словникових дефініціях. Периферію 3 ряду репрезентують лексеми “inhabitant” та “native”, оскільки ці компоненти є тільки в одному лексикографічному джерелі. Встановлену структуру можна представити за допомогою Рисунку 1:

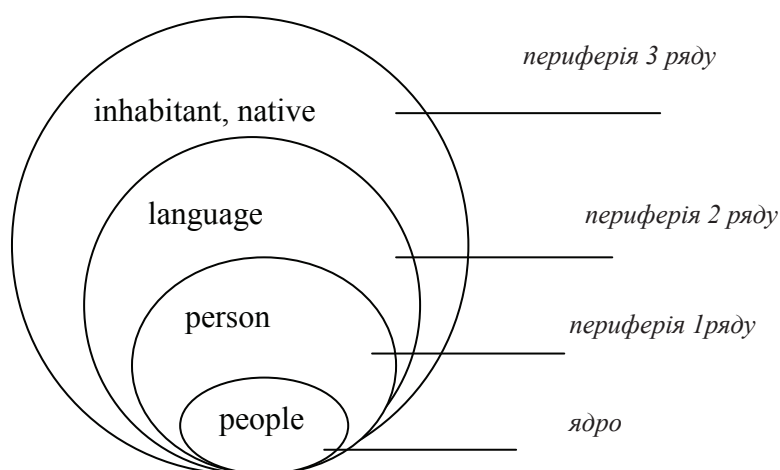

Рисунок 1. Структура лексико-семантичного поля лексеми “British”

Складовими значення лексеми “British” виступають 5 компонентів – *people, person, language, inhabitant, native*. Кожна диференціальна ознака представлена відповідною лексико-семантичною групою:

people – *human beings, folks, humanity, humankind, public, species, world, commoners, commons, crowd, herd, hoi polloi, millions, mob, multitude, people, plebeians, plebs, populace, public;*

person – *baby, being, body, character; cookie (or cooky), creature, customer, face, guy, head, human being, individual, man, personage, scout, slob, soul, specimen;*

language – *lingo, mother tongue, speech, tongue, vocabulary, argot, dialect, jargon, jive, language, lingo, shoptalk, slang, vocabulary;*

inhabitant – *denizen, dweller, habitant, inhabiter, occupant, resident, resider, tenant, native; citizen, townie;*

native – *local, localite, townie (or towny), year-rounder, inhabitant, aboriginal, autochthon, indigene.*

Доведено, чим ближче до ядра знаходиться лексема, тим тісніші її семантичні зв’язки ядерним компонентом “people” (напр. *people – person*), але чим вона далі від центру, тим вільніші її відносини (напр. *people – language, people – inhabitant, people – native*).

Далі розглянемо засоби вираження концепту “BRITISH” в дискурсі та спробуємо вирізнити моделі сполучуваності лексеми “BRITISH” за Д.Н. Шмельовим (див. табл. 2) [9, с. 267] на матеріалі текстових фрагментів, отриманих із BNC [10]. Ми дослідили 50 текстових фрагментів з лексемою “BRITISH”, яку зареєстровано 35676 разів на 100 млн. одиниць за даними BNC.

Під терміном “сполучуваність” розуміється поєднання за певним синтаксичним зв’язком будь-яких слів, тому як різновид дистрибуції вона охоплює не тільки валентні, а й не валентні зв’язки (узуальні й оказіональні) (Л.А. Булаховський, Л.В. Щерба, И.С. Куликова, М.Д. Степанова, А.М. Мухін, Г.Г. Почепцов, О.І. Федоренко та ін.) [7, с. 109].

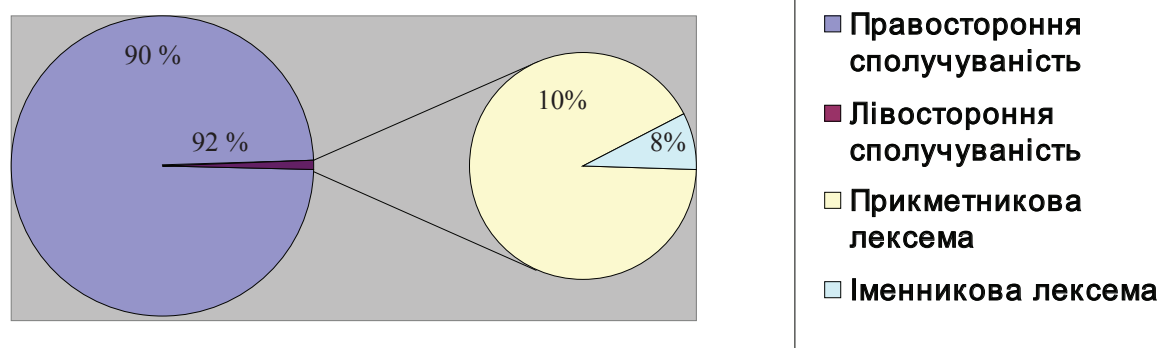
Дистрибутивний аналіз – основний метод дескриптивної лінгвістики, який при класифікації мовних елементів враховує порядок їхнього розміщення (дистрибуцію). Ці елементи виділяються з тексту за відмінністю чи подібністю фонетичної будови основ та афіксів або за функціонуванням слів у певних типах словосполучень і речень [11]. Дистрибутивний аналіз лексеми “BRITISH” дав змогу вирізнити наступні моделі сполучуваності досліджуваної лексеми (див. табл. 2):

Таблиця 2
 Моделі лексико-граматичної сполучуваності лексеми "BRITISH"

Правостороння сполучуваність	Лівостороння сполучуваність
Adj + N Det + Adj+ N Adj2+Adj1+N Det + Adj2+Adj1+N	V+ Adj Det+ N

Дослідження показало, що з 50 опрацьованих прикладів вживання лексеми "BRITISH", 90 % припадає на моделі правосторонньої сполучуваності, тоді як 10 % – моделі лівосторонньої сполучуваності. В результаті моделювання вдалося виявити, що 46 контекстів реєструє значення прикметникової лексеми "британський", тоді як лише 4 – іменної лексеми "британці", що у відсотковому співвідношенні становить 92% і, відповідно, 8% всього досліджуваного дискурсу (див. діаграму 1).

Діаграма 1
 Співвідношення результатів моделювання лексеми "BRITISH"
 на основі дистрибутивного аналізу

Отже, в результаті проведеного дослідження, на основі дефініційного та компонентного аналізів, нам вдалося змодельовати лексико-семантичне поле лексеми "BRITISH", визначити його структуру (ядерну та периферійні лексеми) і складові ЛСП (лексико-семантичні групи), а також вирізнити моделі сполучуваності досліджуваної лексеми на матеріалі текстових даних електронного текстового корпусу (BNC) та подати їх відсоткове співвідношення. Проаналізувавши отримані дані, можемо стверджувати, що в англomовному дискурсі, лексема "BRITISH" зазвичай виконує атрибутивну функцію до іменника.

Література:

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / Бабушкин Анатолий Павлович. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та. – 1996. – 103 с.
2. Багмут І. В. Лексико-семантичне поле звуконайменувань у сучасній українській літературній мові (склад, структура, парадигматика) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 22 с.
3. Бойчук О. І. Лексико-семантичне поле "citizen" в англійській мові / О. І. Бойчук // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Методологія, методи та інструментарій фінансово-правового регулювання відтворювальних процесів за інноваційно-інвестиційної моделлю". – Чернівці, 2011. – С. 381-385.
4. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика / Николай Николаевич Болдырев. – Тамбов : изд-во ТГУ. – 2000. – 123 с.
5. Воркачев С. Г. Языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64-72.
6. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. – Волгоград : Перемена, 2002. – С. 166-205.
7. Михайленко В. В. Ретроспекція концептосфери "HOME" / В. В. Михайленко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Вип. 441-443 : Германська філологія. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – С. 107-111.
8. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира // Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Посталова : под. ред. Б. А. Серебренникова. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
9. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 280 с.
10. British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>
11. Лексика – українські енциклопедії та словники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/>